

NOVI ZAKON O KEMIKALIJAMA

UVOD

Kemikalije pri uporabi predstavljaju potencijalnu opasnost za zdravlje radnike, te je prije njihove uporabe bitno utvrditi opasna svojstva kemikalija koje se upotrebljavaju kao i mjere zaštite koje treba poduzeti kako bi se opasnost otklonila ili svela na najmanju moguću mjeru. U tu svrhu bitno je poznavati i primijeniti propise i dokumentaciju koji reguliraju područje opasnih kemikalija kako bi se utvrdila opasna svojstva, način obavješćivanja o opasnostima, evidentiranja, pakiranja i prijevoza kemikalija.

Područje proizvodnje, uporabe te stavljanja u promet kemikalija uređeno je propisima zaštite na radu, propisima o kemikalijama, propisima o prijevozu kemikalija kao i drugim specijalnim propisima (propisi o umjetnim gnojivima, eksplozivnim, zapaljivim tvarima, drogama, lijekovima, zaštiti okoliša i dr.).

Propisi zaštite na radu:

- Zakon o zaštiti na radu (N.N., br. 59/96., 94/96. - ispravak, 114/03., čl. 82. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o gradnji - 100/04., 86/08., čl. 70. Zakona o Državnom inspektoratu - 116/08., 75/09. i 143/12.) te podzakonski propisi doneseni temeljem tog Zakona:

- Pravilnik o zaštiti na radu s tvarima koje sadrže poliklorirane bifenile, poliklorirane naftalene i poliklorirane terfenile
- Pravilnik o zaštiti radnika od rizika zbog izloženosti karcinogenim i/ili mutagenim tvarima (N.N., br. 40/07.)
- Pravilnik o zaštiti radnika od rizika zbog izlaganja azbestu (N.N., br. 40/07.)
- Pravilnik o zaštiti radnika od rizika zbog izloženosti kemijskim tvarima na radu (N.N., br. 155/08.)
- Pravilnik o zaštiti radnika od rizika zbog izloženosti biološkim agensima pri radu (N.N., br. 155/08.)
- Pravilnik o graničnim vrijednostima izloženosti opasnim tvarima pri radu i o biološkim graničnim vrijednostima (N.N., br. 13/09.).

Zakon o kemikalijama i podzakonski propisi doneseni temeljem tog Zakona i šire reguliraju područje uporabe kemikalija (javna uporaba). Međutim, pretežni dio odnosi se na obveze poslodavca (pravna ili fizička osoba) pri obavljanju djelatnosti s kemikalijama, odnosno na niz mjera koje treba poduzeti prije samog početka i prilikom uporabe ili pri dru-

gim poslovima na kojima radnik može doći u dodir s opasnom kemikalijom.

Novi Zakon o kemikalijama (N.N., br.18/13.) usklađen je s određenim direktivama EU-a i daje okvir za provedbu pojedinih uredbi (EZ).

Ovaj Zakon je sažet i koncizan i poziva se na direktno provođenje određenih uredbi (EZ) i zakona o:

- provedbi Uredbe (EZ) br. 1272/2008 Europskog parlamenta i Vijeća od 16. prosinca 2008. o razvrstavanju, označavanju i pakiranju tvari i smjesa kojom se izmjenjuju, dopunjuju i ukidaju Direktiva 67/548/EEZ i Direktiva 1999/45/EZ i izmjenjuje i dopunjuje Uredba (EZ) br. 1907/2006 (N.N., br. 50/12. i 18/13.),
- provedbi Uredbe (EZ) br. 1907/2006 Europskog parlamenta i Vijeća EZ o registraciji, evaluaciji, autorizaciji i ograničavanju kemikalija (N.N., br. 53/08. i 25/13.),
- provedbi (EZ) br. 689/2008 Europskog parlamenta i Vijeća o izvozu i uvozu opasnih kemikalija (N.N., br. 139/10. i 25/13.).

Na taj način smanjuje se broj pravilnika koje treba donijeti ministar nadležan za zdravstvo, odnosno ukinuti su i neki pravilnici koji su doneseni ili preuzeti temeljem Zakona o kemikalijama (N.N., br. 150/05., 53/08. i 49/11.).

Također u ovom Zakonu u odnosu na prethodni izostavljen je niz odredbi koje su reguli-

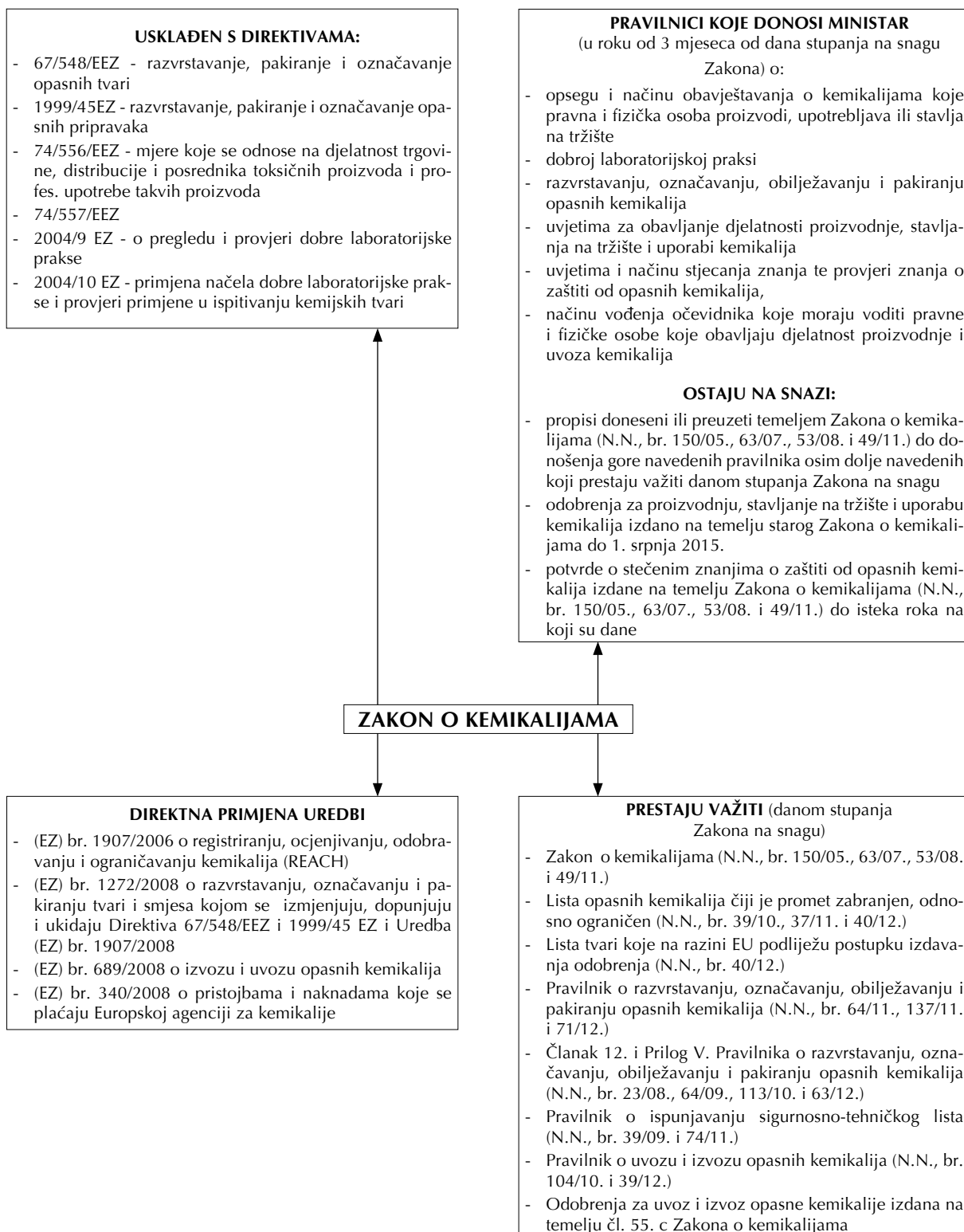
rane uredbama (EZ) ili će biti regulirane posebnim pravilnicima.

Novost u ovom Zakonu je da se ne govori o obvezama koje se odnose samo na opasne kemikalije, već općenito na kemikalije kao npr. razvrstavanje, deklariranje, način pakiranja, izrada sigurnosno-tehničkog lista (STL), obveza upisa u sudski ili obrtni registar, odobrenje za obavljanje djelatnosti, uvoz kemikalija i dr. što se u dosadašnjem Zakonu odnosilo samo na opasne kemikalije.

Ovaj Zakon stupa na snagu danom pristupanja Republike Hrvatske Europskoj uniji. Danom stupanja na snagu ovog Zakona prestaje važiti Zakon o kemikalijama (N.N., br. 150/05., 63/07., 53/08. i 49/11.) i određeni propisi doneseni temeljem Zakona (slika 1).

Pravilnike za čije je donošenje temeljem ovog Zakona ovlašten ministar nadležan za zdravstvo treba donijeti u roku od 3 mjeseca od dana stupanja na snagu ovog Zakona, a do donošenja novih primjenjuju se propisi doneseni ili preuzeti temeljem Zakona o kemikalijama (N.N., br. 150/05., 63/07., 53/08. i 49/11.).

Rok za usklađivanja s ovim Zakonom za pravne i fizičke osobe koje obavljaju djelatnost proizvodnje, stavljanja na tržište i uporabe, odnosno uslužne ili posredničke poslove s kemikalijama, je 6 mjeseci od dana stupanja na snagu pravilnika za čije je donošenje ovlašten ministar.

Slika 1. Shematski prikaz propisa/direktiva EU/uredbi (EZ) na temelju Zakona o kemikalijama (N.N., br. 18/13.)

PROMJENE KOJE DONOSI OVAJ ZAKON

Područje koje se regulira Zakonom

Kao prva izmjena navedeno je da se Zakonom propisuju uvjeti koje moraju ispunjavati pravne i fizičke osobe za obavljanje djelatnosti proizvodnje, stavljanja na tržište (prije prometa) i uporabu kemikalija kao i uvjeti za obavljanje posebnih poslova pri kojima se ne dolazi u neposredni dodir s kemikalijom. Naime, prethodnim Zakonom bilo je utvrđeno da se Zakonom propisuju uvjeti za razvrstavanje, pakiranje i označavanje kemikalija opasnih za zdravlje i dr., što je i bilo nepotrebno s obzirom da se to područje regulira Uredbom (EZ) br. 1272/2008 o razvrstavanju, označavanju i pakiranju tvari i smjesa, odnosno posebnim podzakonskim propisima.

Pojmovi

Iz ovog Zakona u odnosu na prethodni Zakon o kemikalijama (N.N., br. 150/05., 63/07., 53/08. i 49/11.) izmijenjeni su mnogi pojmovi, kao rezultat skorog pristupanja Republike Hrvatske Europskoj uniji ili su same prethodne definicije bile neispravne. Također su nestali mnogi pojmovi koji su bili nepotrebni (npr. distributer, primatelj, dobavljač) ili su definirani posebnim propisima.

U poglavlju koje definira određene pojmove nema definicije **opasnih kemikalija** na temelju njihovog razvrstavanja, odnosno opasnih svojstava (eksplozivne, oksidirajuće, vrlo lako zapaljive, lakozapaljive, zapaljive, vrlo otrovne, otrovne, štetne nagrizajuće, nadražujuće, koje dovode do preosjetljivosti, kancerogene, mutagene, reproduktivno toksične i kemikalije opasne za okoliš), već se opasne kemikalije definiraju kao tvari i smjese koje ispunjavaju kriterije za fizikalne opasnosti, opasnosti za zdravlje ili okoliš, a koji su utvrđeni direktivama 67/548/EEZ i 1999/45 EZ te Uredbom (EZ) br. 1272/2008 (2.-5. dio Priloga I. Uredbe).

Takva definicija dana je i Pravilnikom o zaštiti radnika od rizika zbog izloženosti kemijskim tvarima na radu (N.N., br. 155/08.).

Također, u ovom Zakonu umjesto dosadašnjeg pojma „promet“ primjenjuje se izraz **“stavljanje na tržište“**, što podrazumijeva uvoz, unos, kupnju i prodaju kemikalije na malo i veliko te obavljanje posredovanja.

Uočljiva je razlika između pojmova **„uvoz“** koji se odnosi na unošenje kemikalije na carinsko područje Europske unije i **„unos“** koji se odnosi na unošenje kemikalije na područje Republike Hrvatske iz druge države članice Europske unije.

„Izvoz“ je u ovom Zakonu poseban pojam (u prethodnom se nalazio unutar pojma „promet“), a definiran je kao iznošenje kemikalije izvan carinskog područja EU-a.

Pojmovi **„uvoznik“** i **„izvoznik“** prema ovom Zakonu odnose se na pravne ili fizičke osobe koje zbog obavljanja djelatnosti uvoze, odnosno izvoze kemikalije u/izvan Europske unije.

Iznimke od primjene

Što se tiče iznimaka od primjene ovog Zakona, izmjene se osim na uporabu kemikalija u istraživanju i razvoju odnose i na kemikalije koje se upotrebljavaju u kontroli kvalitete proizvoda i u druge analitičke svrhe, a koje se ne stavljaju na tržište.

Odgovornost pravnih i fizičkih osoba koje obavljaju djelatnost proizvodnje, stavljanja na tržište i uporabe kemikalija kao i korisnika

Ovim Zakonom dano je težište na odgovornost pravne i fizičke osobe te korisnika kemikalija kao i na obvezu naknade štete.

Pravna i fizička osoba koja proizvodi, upotrebljava ili kemikalije stavlja na tržište mora upozoriti svakog korisnika pri nabavi kemikalije na njezina opasna svojstva, a na njegov zahtjev mora mu dostaviti i upute o pravilnom postupanju s kemikalijama i o mjerama zaštite zdravlja i okoliša te je obvezna u skladu s općim propisima o naknadi štete nastalu štetu pri proizvodnji, uporabi ili stavljanju na tržište i nadoknaditi.

Ovaj članak je nespretno formuliran i nije jasan, pa bi se moglo shvatiti da prilikom svake ozljede radnika na radu, požara, tehnološke nesreće i sl. onaj tko stavlja kemikaliju na tržište dužan je nadoknaditi nastalu štetu.

Članak je možda trebao biti formuliran na način da ako pravna ili fizička osoba nije upozorila na opasna svojstva kemikalije i osigurala potrebne i tražene upute o mjerama zaštite za zdravlje i okoliš dužna je nadoknaditi nastalu štetu, jer za primjenu mjera zaštite na radu odgovoran je poslodavac, odnosno korisnik kemikalije, kao što je navedeno u daljnjoj odredbi. Prema ovoj odredbi, neovisno o obvezi pravne i fizičke osobe, svi korisnici moraju osigurati da pri postupanju s kemikalijom ne ugrožavaju svoje zdravlje i zdravlje drugih ljudi te da ne prouzroče štetu u okolišu, što je i u skladu s propisima o zaštiti na radu.

Nadležno tijelo za kemikalije

Ovo poglavlje je praktički novo u kojem se kao jedino nadležno tijelo za kemikalije navodi ministarstvo nadležno za zdravlje (dalje u tekstu: Ministarstvo), a prema ovom Zakonu obavlja upravne, stručne i inspekcijske poslove, dok je prethodnim Zakonom bilo utvrđeno da obavlja upravni nadzor nad provedbom Zakona i propisa donesenih temeljem Zakona.

U ovome Zakonu nema posebnog poglavlja koje se odnosi na djelokrug rada Hrvatskog zavoda za toksikologiju i antidoping (HZTA), već se navodi da Ministarstvo stručne poslove obavlja u suradnji s HZTA-om.

Vezano za stručne poslove težište je stavljeno na savjetodavnu funkciju koja se odnosi na savjetovanje vezano za:

- provedbu uredbi (EZ) br. 1907/2006, 1272/2008 i 689/2008
- dobru laboratorijsku praksu i
- sudjelovanje u radnim tijelima Europske agencije za kemikalije i drugim stručnim skupinama i odborima Europske komisije.

Osim savjetodavne funkcije, Ministarstvo obavlja i druge poslove kao što su:

- informacijsko-konzultacijske djelatnosti vezane za akutna trovanja
- organizacija i provedba edukacije za Ministarstvo i druga tijela državne uprave
- vođenje evidencije o: proizvodnji, uvozu i unosu kemikalije na teritorij Republike Hrvatske iz zbirnih godišnjih očevidnika, podacima trovanja i prijavama stavljanja kemikalija po prvi put na tržište Republike Hrvatske preko sigurnosno-tehničkih listova
- organiziranje i provedba edukacije o sigurnom radu s kemikalijama.

U ovom poglavlju također je navedeno da Ministarstvo i HZTA surađuju sa središnjim tijelima državne uprave kao što su zaštita okoliša, vodno gospodarstvo, poljoprivreda, obrana, unutarnji poslovi i zaštita i spašavanje.

Međutim, što nije dobro, nije navedeno da surađuje s Ministarstvom nadležnim za zaštitu na radu iako se najveći dio Zakona o kemikalijama i drugih podzakonskih propisa upravo odnosi na obveze i mjere zaštite u funkciji zaštite zdravlja radnika.

Sigurnosno-tehnički list, naljepnice za pakiranje, ispitivanje kemikalija, zabrane i ograničenja za kemikalije

Ovo poglavlje u odnosu na prethodni Zakon je sažeto i više ne propisuje kako treba izgledati i koje podatke treba sadržavati STL i naljepnica na pakiranju, već se u tom dijelu poziva na direktnu provedbu uredbi (EZ) br. 1907/2006 i 1272/2008. Također stupanjem ovog Zakona na snagu prestaje i važiti Pravilnik o ispunjavanju sigurnosno-tehničkog lista (N.N., br. 39/09. i 74/11.).

Obveza dostave STL-a Hrvatskom zavodu za toksikologiju i antidoping i dalje ostaje uz naknadu troškova pravne ili fizičke osobe koja obavlja djelatnost s kemikalijama. Što se tiče postupaka ispitivanja kemikalija, moraju se primjenjivati ispitne metode koje su propisane

Uredbom (EZ) br. 1907/2006 kao i načela dobre laboratorijske prakse.

Razvrstavanje, označavanje i pakiranje kemikalija

Odredbe u prethodnom Zakonu koje su se odnosile na razvrstavanje, pakiranje i označavanje opasnih kemikalija zamijenjene su u ovom poglavlju samo obvezom da se tvari i smjese moraju razvrstati u skladu s Uredbom (EZ) br. 1272/2008.

Pristojbe i naknade u postupcima pred Europskom agencijom za kemikalije

Ovo je novo poglavlje i odredba koja govori o pristojbama i naknadama u postupcima pred Europskom agencijom za kemikalije, a koje se primjenjuju u skladu s uredbom (EZ) br. 440/2010 i 340/2008.

Uvoz i izvoz kemikalija

U ovom poglavlju više se ne govori o obvezama i uvjetima vezano za uvoz/izvoz opasne kemikalije, već se obveze općenito odnose na uvoz/izvoz svih kemikalija što je dobro, jer do sada pravna i fizička osoba praktički je mogla opasnu kemikaliju uvoziti/izvoziti kao neopasnu te nije podnosila sanitarnom graničnom inspektoru zahtjev za provođenje sanitarnog nadzora.

Pravne i fizičke osobe koje uvoze/odnosno izvoze kemikalije moraju ispunjavati određene uvjete propisane ovim Zakonom. Na uvoz/izvoz kemikalija prema ovom Zakonu primjenjuju se međunarodni ugovori koje je potpisala Republika Hrvatska, direktno odredbe Uredbe (EZ) br. 689/2008 kao i posebni propisi kojima se određene kemikalije uvoze i izvoze na temelju posebnih dozvola.

Ostaje odredba prema kojoj je uvoznik dužan podnijeti graničnom sanitarnom inspektoru zahtjev za provođenje sanitarnog nadzora nad kemikalijom koja se uvozi, a carina ne može obaviti carinjenje prije obavljenog sanitarnog nadzora.

Uvjeti za obavljanje djelatnosti proizvodnje, stavljanje na tržište i uporaba kemikalije

U odnosu na prethodni Zakon, čije se odredbe ovog poglavlja odnose samo na opasne kemikalije, ovaj Zakon govori o uvjetima za obavljanje djelatnosti općenito s kemikalijama.

Nova odredba koja je skladu s propisima o zaštiti na radu obvezuje pravnu i fizičku osobu da pri obavljanju djelatnosti s kemikalijama osigura, ako je to moguće i opravdano, zamjenu opasnih kemikalija s manje opasnim.

Ostaje odredba koja obvezuje pravnu i fizičku osobu koje obavljaju djelatnost s kemikalijama da tu djelatnost upiše u sudski, odnosno obrtni registar.

U ovom poglavlju kao i u prethodnom Zakonu propisuju se uvjeti u pogledu građevina, opreme, stručne spreme, edukacije i zdravstvene sposobnosti radnika i odgovornih osoba, osobne zaštitne opreme, kao i sredstava za pružanje prve pomoći i dekontaminacije, a u vezi s obavljanjem djelatnosti s kemikalijama.

Nova je odredba da u proizvodnji kemikalija konačni proizvod mora biti laboratorijski ispitan u pogledu fizikalno-kemijskih svojstava u odnosu na prethodni Zakon prema kojem je trebao biti kontroliran u pogledu kvalitete (sastav, sadržaj nečistoća).

Pravne i fizičke osobe koje obavljaju djelatnost s kemikalijama i dalje imaju obvezu ishođenja odobrenja, odnosno rješenja za obavljanje određene djelatnosti s tim da se ta obveza odnosi na sve kemikalije, a ne kao do sada samo na opasne. Obveza stjecanja znanja za radnike koji rade s opasnim kemikalijama je ostala.

Novost u ovom Zakonu je da organizacija, provjera znanja te izdavanje potvrda o stečenom znanju nije više isključivo povjerena HZTA-u, već zdravstvenim ustanovama i pravnim osobama koje imaju odobrenje od nadležnog ministra.

Također, ovim Zakonom utvrđeni su i uvjeti koje moraju ispunjavati zdravstvene ustano-

ve, odnosno pravne osobe. One moraju imati zaposlena tri radnika toksikologa puno radno vrijeme na neodređeno vrijeme, odgovarajuće prostorije i uređaje za provedbu edukacije, najmanje četiri godine iskustva u organizaciji i provedbi edukacije.

Ovi propisani uvjeti su veoma strogi i teško provedivi naročito za pravne osobe, jer stalno zaposlena tri toksikologa su preveliki trošak s obzirom na profitabilnost, budući da broj i opseg ostvarenih edukacija te troškove neće moći podmiriti. Osim toga, u pitanje dolazi je li ova odredba u skladu sa Zakonom o radu. Zatim odredba koja je vezana isključivo na iskustvo u takvoj edukaciji od četiri godine je neprovediva, jer osim HZTA do sada nitko nije stekao iskustvo u takvoj edukaciji, pa se ovim Zakonom ipak na neki način pogoduje HZTA-u.

Pravne i fizičke osobe koje proizvode, uvoze ili unose kemikalije na teritorij Republike Hrvatske obvezne su voditi očevidnike i zbirne godišnje podatke iz očevidnika dostavljati HZTA-u. U odnosu na prethodni Zakon, obveza vođenja očevidnika odnosi se na sve, a ne samo na opasne kemikalije i više se ne odnosi na uporabu i promet kemikalijama. To je do sada stvaralo zbrku, a podaci su se duplirali, jer onaj tko je proizveo, odnosno uvezao ili unio kemikaliju ima obvezu da ju evidentira, pa nema potrebe da ju ponovno evidentira i korisnik kemikalije.

Inspekcijski nadzor

Nadzor nad provedbom ovog Zakona i propisa donesenih temeljem njega obavlja sanitarna inspekcija. U postupku nadzora sanitarni inspektor je ovlašten poduzimati određene mjere kao što je donošenje rješenja o otklanjanju određenih nedostataka ili rješenja o određenim zabranama.

Povrede odredbi ovog Zakona i podzakonskih propisa donesenih temeljem Zakona predstavljaju prekršaj za koji su predviđene kazne u iznosu od 50.000,00 do 100.000,00 kuna za pravnu osobu, odnosno od 10.000,00 do 15.000,00 kuna za odgovornu osobu u pravnoj osobi te od 10.000,00 do 15.000,00 kuna za fizičku osobu. Sanitarni inspektor ovlašten je i za podnošenje optužnog prijedloga za pokretanje prekršajnog postupka nadležnom prekršajnom sudu zbog utvrđenih prekršaja u postupku inspekcijskog nadzora. Također može za utvrđeni prekršaj naplatiti odgovornoj osobi u pravnoj osobi i fizičkoj osobi novčanu kaznu na licu mjesta od 1.000,00 kuna.

ZAKLJUČAK

Budući da prema ovom Zakonu stoji direktna primjena nekih uredbi (EZ), kao i neke nove ili izmijenjene obveze za pravne i fizičke osobe, odnosno poslodavce koji obavljaju djelatnost s kemikalijama, bilo bi dobro da nadležna tijela ili druge ovlaštene ustanove organiziraju određena savjetovanja vezano za ovaj Zakon i njegovu provedbu.

Kako Zakon o kemikalijama, podzakonski propisi doneseni temeljem Zakona i određene uredbe (EZ) uređuju područje kemikalija sa svrhom očuvanja zdravlja radnika na radu kao i općenito stanovništva i s obzirom da su ti propisi povezani s propisima zaštite na radu koji se odnose na područje uporabe kemikalija, bilo bi poželjno da nadležno ministarstvo za zaštitu na radu, Državni inspektorat, ovlaštene ustanove za zaštitu na radu organiziraju određene informacijsko-edukacijske skupove za inspektore, stručnjake za zaštitu na radu kao i za poslodavce.

*Zlata Trupčević, dipl. ing. kem. tehn., stručnjak za zaštitu na radu
Velika Gorica*